

שעור מורה מוריניו הרב יהודה גנס שליט"א שבת צו (הגדול) תשע"ה:

בדין מוקצה ביו"ט שחל בשבת

א] הנה במסכת שבת ובמסכת ביצה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון בדיני המוקצה, שבכל מקום רבי יהודה מחמיר ורבי שמעון מיקל¹, ולהלכה נפסק כדעת רבי שמעון להקל בדיני המוקצה, (מלבד מקרה אחד² בו נקטי' להחמיר בדיני המוקצה).

ואולם יש מן הראשונים הסוברים ששונה בזה דין שבת מדין יו"ט, שביום טוב יש להחמיר בכל דבר כדעת רבי יהודה, (דכדי שלא יבואו לזלזל ביו"ט החמירו בו חכמים יותר מבשבת).

ב] ולהלכה בשלחן ערוך³ החמיר בזה, ומאידך הרמ"א נקט שאין להחמיר בדין זה אלא לגבי מוקצה דנולד, ולא לענין שאר דיני המוקצה.

ג] ויש להסתפק איך הדין ביו"ט שחל בשבת, האם יש להחמיר כביו"ט, או להקל כבשבת. (די"ל דכיון שיום זה הוא גם שבת, שוב אין סיבה להחמיר בו כדי שלא יזלזלו ביו"ט, שהרי לא יזלזלו ביום זה כיון שהוא גם שבת, ומאידך י"ל דלא פלוג רבנן, ומאחר שבכל יו"ט החמירו בדיני המוקצה, א"א להקל ביו"ט שחל בשבת יותר מאשר בכל יו"ט).

ד] ומצינו שנחלקו בדבר רבותינו האחרונים, שבשו"ת רב פעלים⁴ כתב להקל בזה, ומאידך בס' אור שמח⁵ כתב להחמיר בזה.

ה] והנה כתב השלחן ערוך שאם חלה אדם בשבת, והוצרכו מחמת פיקוח נפש לשחוט עבורו בשבת, מותר אף לבריא לאכול מהבהמה השחוטה, (דלמאי דקי"ל כר"ש לא הוי מוקצה, כיון שלא דחה את הבהמה בידיים), ויש לדון איך יהיה הדין ביו"ט שחל להיות בשבת (לדיעות הראשונים המחמירים במוקצה כרבי יהודה), דלכא' למשנ"ת לדעת האור שמח דאף ביו"ט שחל להיות בשבת מחמירים כרבי יהודה תיאסר הבהמה לבריא.

אולם האור שמח⁶ גופיה כתב שכאן אין להחמיר, דממ"נ מחמת שבת מקילי' כר"ש, ואילו היה יו"ט בלבד לא היתה הבהמה מוקצה (שהרי אפשר לשחטה ביו"ט), ועל כרחך לא שייך לאסר משום לא פלוג.

ו] והנה בשו"ע בהלכות שופר⁷ כתב ששופר בר"ה שחל להיות בשבת אסור בטלטול שלא לצורך גופו ומקומו, וכתב בביאור הגר"א שדין זה הוא אליבא דכו"ע (וגם ר"ש המיקל בדין המוקצה מודה בזה), ונ"מ דגם לרמ"א (המיקל בדין המוקצה ביו"ט כר"ש) אין לטלטל את השופר. ומבואר דפשיטא ליה להגר"א דגם יו"ט שחל להיות בשבת יש להחמיר בו בדין המוקצה וככל יו"ט, כדעת האו"ש הנ"ל.

ועוד מבואר מדברי הגר"א דאף בדבר שבשבת לבדה לא היה מוקצה וביו"ט לבדו לא היה מוקצה, אעפ"כ יש להחמיר בו (לדעת השו"ע, ולדין בנולד), ודלא כמו שכתב באו"ש להקל בזה.

ובטעם הדבר נראה דלאחר דקיי"ל דגדר מוקצה דיו"ט שונה מגדר מוקצה דשבת שוב לא שייך להקל בזה, דסוף כל סוף לא הוכן הדבר. (דאף דאילו היה יו"ט לבדו היה הדבר מותר, זהו

¹ רבי יהודה ורבי שמעון נחלקו בהרבה מקרים, ובקהילות יעקב (ביצה סימן ד') ביאר ששורש מחלוקתם היא, שלרבי יהודה אין להשתמש בשבת ויו"ט בכל דבר שלא הוכן להדיא, ולרבי שמעון מותר להשתמש בכל דבר שלא הוקצה בפירוש.

² במוקצה מחמת איסור כשדחאו בידיים, כגון נר שהדליקו בו באותו שבת.

³ או"ח סימן תצ"ה.

⁴ ח"א או"ח סי' ל'.

⁵ פרק ב' מהלכות שבת הלכה ט'.

⁶ שם.

⁷ סימן תקפ"ח סעיף ה'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

משום שביו"ט מותר לשחוט ולתקוע וכדומה, אבל לאחר שמחמת שבת שוב הדבר אסור, ובגדרי יו"ט חשוב מוקצה א"א להקל בזה).
[ז] ונראה לפי זה לכאור' דלדינא יש להחמיר בכל זה (ונ"מ לדידן בנולד), וע"ע בספר שמירת שבת כהלכתה⁸ שסתם להקל בזה וכדעת הרב פעלים, וצ"ע.
[ו] והנה במה דמחמירים במוקצה ביו"ט יותר מאשר בשבת, אף שעיקר הטעם הוא כדי שלא יבואו לזלזל ביו"ט, שמא יש טעם נוסף בדבר.
דהנה שורש ענין מוקצה ביאר הרמב"ן⁹ שחובה היא שכל מה שאוכל האדם ומשתמש ממנו בשבת ויו"ט יהיה מוכן מבעוד יום, ולא יאכל מדבר שלא הוזמן והוכן מבעוד יום.
ושמא שורש הדבר הוא שכיון ששבת ויו"ט הם מעין העולם הבא¹⁰, וכשם שבעולם הבא "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת..."¹¹, כן בשבת ויו"ט אין להכין ורק לאכול את המוכן כבר.
והנה חלוקים שבת ויו"ט בענינם זה מזה ד"שבת קביעא וקיימא ויו"ט ישראל הם דקבעי ליה...¹¹", וכבר כתבו¹² בביאור הדבר ששבת קדושה מחמת שקודשא ב"ה כביכול שבת בה, משא"כ יו"ט הוא חג על מאורעות שנעשו לישראל, ועל כן שבת היא בבחינת 'מתנה' [מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה], ויו"ט בא מחמת ישראל המקדשים אותו¹³.
ושמא זהו הטעם דיו"ט צריך הכנה יתירה מאשר שבת, וכל שלא הוכן במפורש ליו"ט אינו מוכן, משא"כ בשבת.

דרשת שבת הגדול

הערות למעשה בדיני יו"ט שחל להיות בשבת

[א] הנה בשנה זו חל יו"ט ראשון של פסח בשבת.
ויש לזכור דלכן כל צרכי הסדר חייבים להיות מוכנים מבעוד יום, ואף דברים שבשאר השנים ניתן להכין בליל הסדר עצמו, בשנה זו הכל חייב להיות מוכן מבעוד יום¹⁴.
[ב] ובכלל הדברים כתב במשנה ברורה¹⁵ שיש לזכור לכתחילה להכין את מי המלח מבעוד יום, ובדיעבד אם לא עשה כן (ואין לו חומץ לטבול בו¹⁶) יעשה מי מלח מעט, (ובתנאי שלא יעשה עזים, דהיינו ששני שלישי יהיה מלח והשאר מים).
[ג] ואגב אורחיה מבואר שביו"ט שאינו שבת אין איסור לעשות מי מלח (עכ"פ לצורך יו"ט). (ולכאורה יש לעיין, דבשלמא לשיטת הרמב"ם שטעם גזירת כבישה ועשיית מי מלח היא משום שנראה כבישול, פשוט שביו"ט שהותר בו בישול הותר אף עשיית מי מלח, אולם לשיטת רש"י שטעם הגזירה היא אטו עיבוד, לכאורה אף ביו"ט יש לאסור שהרי עיבוד אסור בו, וצ"ל דכיון שבשר שנשחט ביו"ט לא אסרו למלחו כדי שלא יפסד, שוב לא גזרו כלל על מליחת אוכלים ביו"ט).
[ד] כמו כן יש לזכור לשטוף את החסה מבעוד יום. (אם לא עשה כן, בחסה של חסלט וכדו', שכל החשש לזבונים שנשארו, מסתבר שאפשר לאכלם ע"י בדיקה טובה של כל עלה בפני עצמם¹⁷).

⁸ פרק כ"א סעיף ח'.

⁹ במלחמות ריש ביצה.

¹⁰ שעל כן אנו אומרים בשבת ויו"ט בסוף בהמ"ז "הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו שבת, יום שכולו יו"ט".

¹¹ פסחים ק"ז.

¹² עיין בספר דבר שמואל פסחים קב: בשם השפת אמת.

¹³ ועיין בספר האמונה והבטחון להרמב"ן פרק כ"א שכתב דנשמה יתירה דיו"ט אינה מסתלקת במוצאי יו"ט.

¹⁴ אף במקדש בשנה שכזו היו מקדימים את שחיטת התמיד והפסח, כדי שייפיקו הכל לצלות את הפסח מבעוד יום, כמבואר במשנה בתחילת פרק חמישי של פסחים.

¹⁵ סימן תע"ג ס"ק כ"א.

¹⁶ כן כתב במ"ב, ומבואר שאם יש לו חומץ לא יעשה מי מלח אפי' מעט. (וצ"ע מה הטעם בזה, דכיון שהתירו

חכמים מעט למה יאסר לעשותם, ועיין).

¹⁷ לאחר שבדקם היטב, רבו המתירים לשטפם סמוך לאכילתם.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ה] וכן יש לזכור לרסק את החריין מבעוד יום, ומי שלא עשה כן יכול לחתכו בסכין סמוך לאכילה¹⁸, וכתבו הפוסקים שיעשה חתיכות גדולות קצת¹⁹.

ו] וכן יש להוסיף את החרוסת ליין קודם השבת, ואם לא עשה כן יעשנה רכה²⁰, וישנה בסדר הנתינה, דהיינו שיתן היין קודם ואח"כ החרוסת, וישנה גם בגיבול שיערב שתי וערב. (וכתב החזו"א שיש להוציא את הכף בין שתי לבין ערב).

ז] ומי שלא הכין ביצה וזרוע מבעוד יום יכול לתת ב' תבשילין אחרים בקערה, שמעיקר הדין בכל ב' תבשילין ששם בקערה יצא ידי חובתו.

ח] והנה בתפילות ובקידוש יש לזכור להזכיר גם של שבת ולומר ויכולו. ויש לדון איך יהי הדין במי שנזכר לאחר ששתה כוס ראשון שלא הזכיר בקידוש של שבת מה יעשה, האם יחזור ויקדש מיד, או שימתין עד כוס שני ואז יקדש.

דהנה לענין הבדלה ביו"ט שחל להיות במוצ"ש כתב השו"ע²¹ שאם שכח להבדיל והתחיל ההגדה ימתין עם ההבדלה עד כוס שני, ובמ"ב כתב שלדין י"ל שאף קודם שפתח בהגדה, עייש"ה, ולכאו' א"כ ה"ה לענין קידוש של שבת.

אמנם נראה שכ"ז לענין ברכת ההבדלה ביקנה"ז שהיא ברכה בפנ"ע, אבל בקידוש כל שלא הזכיר של שבת הרי הקידוש נעשה שלא כדין ויחזור ויקדש.

ויתכן שהדבר תלוי במה שנחלקו הראשונים בדין מי שלא הזכיר יעו"י במנחה של ר"ח האם ישלימנה בערבית מוצאי ר"ח, ששורש מחלוקתם האם מחמת חוסר הזכרה הוי כלא התפלל או דיש כאן חוסר הזכרה, אבל לא חסר בעצם התפילה, ועיין.

ולדינא נראה לכאו' שיחזור ויקדש מיד, ויברך שוב הגפן אם הסיח דעתו משתיה.

ט] והנה לגבי השוכח להזכיר בתפילה של שבת ויו"ט יש בזה כמה פרטי דינים:

א. לא הזכיר כלל של שבת או של יו"ט יחזור לראש הברכה, ואם עקר רגליו חוזר לראש. [וכשמתפלל שוב יזכיר גם של שבת וגם של יו"ט, אף שכבר הזכיר אחד מהם בתפילה הקודמת²²].

ב. כמו כן אם הזכיר אחד מהם רק בחתימת הברכה יחזור ויתפלל כנ"ל.

ג. אם הזכיר אחד מהם בחתימה ואף במעין החתימה (כשאמר והנחילנו וכו') כתב במ"ב שצ"ע אם יחזור.

ד. הזכיר אחד מהם בפתיחה ולא בחתימה, כתב בהמ"ב שאם הזכיר של שבת ולא של יו"ט בודאי יצא, ובהזכיר להיפך של יו"ט ולא של שבת צ"ע למעשה (ולכאו' למעשה לא יחזור²³).

י] והנה לענין הבדלה במוצאי יו"ט ושבת, פשוט שבן אר"י הנמצא אצל בן חו"ל המברך יקנה"ז או להיפך, אין להם לצאת זה בהבדלת זה, שהרי זה מברך "המבדיל בין קודש לקודש" וזה מברך "המבדיל בין קודש לחול", ואף בדיעבד צ"ע אם יצאו דלכאו' שינו בעיקר מטבע הברכה²⁴.

¹⁸ ומכיון שצריך שיעמוד החריין זמן מה כדי להפיג חריפותו, לכאו' מן הראוי שיעשהו כחצי שעה קודם אכילתו, וישאירו מגולה שתפוג חריפותו מעט.

¹⁹ עיין בכל זה בסימן שכ"א סעיף י"ב, ובמ"ב ס"ק מ"ה.

²⁰ בגדר בלילה רכה כתב החזו"א ("נ"ח ד"ט ד"ה קנ"ו) שהיא נשפכת ונירוקת מכלי לכלי.

²¹ תע"ג א.

²² דלא מיבעי לסוברים שבחסרון הזכרה הוי כלא התפלל כלל שיעשה כן, וגם לחולקים הלא בכל תפילה

שמתפלל ביום צריך להזכיר את היום, וכעין מה שאמרו בשבת כד: יום הוא שנתחייב וכו'.

²³ וכדמצינו לענין לא אמר המלך המשפט דמספק אינו חוזר. (אף שלכאו' היה עדיף לחזור על ברכה אחת, ולא להמשיך הרבה ברכות שספק אם הם כדין, ועיין קהלות יעקב ברכות סימן סימן י"ז).

²⁴ ושמא יש לדון דסוף סוף הודה על ענין ההבדלה [שהרי איננו מודים רק על הבדלה זו על מזכירים אף שאר הבדלות שהוזכרו בתורה], וצ"ע. וכמדומה דהורה הגרשז"א דלא יצא.